

Kerstoverdenking

Een humanist met een kerstoverdenking? Ik hoor het U vragen, luisteraars, wat heeft dat te betekenen? Sleur, heimwee naar het achtergelatene, het verlorene of de romantiek van het dennegroen, de hulst — met veel bessen — en de kaarsjes? Neen. Imitatie in nieuwe (?) stijl: een midwinterfeest, aankondiging van de terugkeer van de zon? Evenmin. Wat voor onze verre voorouders — andere mensen in een andere wereld — nieuwe-hoop-gevende-dagen waren, deze dagen der zonnewende, zij kunnen ons hoogstens aanleiding zijn tot de opmerking: „Gelukkig de dagen gaan weer lengen”, meer niet. Het Kerstfeest vieren door het een dergelijke inhoud te geven, het zou onwaarachtig en onwaardig zijn.

Een door het verhaal van de goddelijke geboorte geïnspireerde overdenking van een buiten de kerk staand mens kan slechts zin hebben, als zij betrekking heeft op ons geestelijk leven, op de wezenlijke betekenis van ons mens zijn. Daarbij stel ik van te voren vast, dat het mij niet gaat om de vraag hoeveel historie er in het verhaal steekt. Maar is dit werkelijk nodig? Moeten wij eerst antwoord hebben op de kinderlijke vraag: Is het echt gebeurd? voordat wij in staat zijn te luisteren en door te dringen tot de zin van wat in dit verhaal is overgeleverd? Staan wij zo ver van die oude dichters en wijzen af, mensen als wij, maar niet zo bezorgd de preciese grens te trekken tussen innerlijke en uiterlijke realiteit, dat wij hen niet meer verstaan kunnen. Moeten wij per se met onze naief realistische klompen in het spel komen? Kunnen wij, om een dichterbij liggend voorbeeld te nemen woorden als die Van Eeden schreef aan het begin van De kleine Johannes: „Het heeft veel van een sprookje, mijn verhaal, maar het is toch alles werkelijk zo gebeurd” niet meer verstaan? Ik weiger het te geloven.

Het is natuurlijk niet mijn bedoeling aan het evangelieverhaal een nieuwe uitleg te geven. Het geluid, dat ik u laat horen is niet nieuw en het heeft niet de pretentie een uitleg te zijn. Ik wil alleen, als iemand, die hardop denkt, zeggen wat er in mij omhoog komt, als ik de bekende verzen opnieuw lees. Dan spreken zij mij niet van gebeurtenissen, die zich juist zo en niet anders in een ver verleden hebben afgespeeld, dan zeggen zij mij iets van wat zich in het innerlijk leven voltrekken kan, iets, dat voor onze geestelijke vorming, ons Mens worden in de ware zin van het woord van de grootste betekenis is.

Wij kennen allen die tweespalt: aan de ene kant het in beslag genomen worden door en opgesloten zijn in ons kringetje, waar slechts dat van belang is, wat onze begeerten bevredigt, onze gevoelens streelt, onze liefkoosde gedachten voedsel geeft, een leven, dat, indien het zich op anderen richt toch nog zichzelf zoekt, want die anderen zijn zij, die wij nodig hebben en die ons dus helpen binnen de grenzen van ons wereldje te blijven. En daarnaast dat andere, het hiermee niet genoegen kunnen nemen, het verlangen naar een boven onszelf uitstijgen naar een leven in de volle grenzeloze werkelijkheid. Dat verlangen is als een aandrang uit het diepst van onszelf, waar wij anders, méér zijn dan dit al te persoonlijke ik. En dit verschijnt ons als opdracht Mens te worden, Mens, die uit de verbondenheid met dit bovenpersoonlijke, dit Alleen leeft.

Op de weg door ons leven komt van alles tot ons, veel, dat ons in eigen ik bevestigt, soms zo duidelijk, dat wij ertoe neigen het af te wijzen, soms gestoken in een gewaad van andere herkomst, een schone schijn, die ons misleidt, óók echter het een en ander, dat de latente onvrede en het verlangen naar dat andere activeert. Een ernstige teleurstelling, een groot verlies, een vervreemd raken van onze omgeving of van ons werk, dat ons toch zo lief was, verscheurt de banden, welke ons vasthielden in de ons zo vertrouwde, veilig gewaande ik-wereld en werpt ons op onszelf terug. Het wordt duister om ons heen. Wij staan alleen. Op onszelf aangewezen, moeten wij of het opgeven of binnen in ons zoeken, wat wij

buiten ons nooit vinden kunnen. In deze verlatenheid kan het gebeuren, dat het verlangen naar waarachtig leven al sterker wordt en dat dit ons opent voor de invloed van het bovenpersoonlijke in ons. Dan kan er iets van één-zijn met het Alleen in ons bewustzijn doordringen, niet als een troostrijke gedachte of als een verheffend denkbeeld, maar in een zelf innerlijk beleven: „Dit is de grond van mijn bestaan, de bodem, waarin ik wortel”. Het is deze ervaring, welke in oude beeldspraak aangeduid wordt als: de geboorte van het goddelijke in de mens en die wij zo ook terugvinden, telkens weer, in de mystiek.

Tot mij spreekt het kerstverhaal van deze geboorte. Wie het zo lezen kan, hij bemerkt hoe wonderlijk goed de bijzonderheden ervan passen in dit beeld.

Ik begin met wat mij het meest opvalt: een goddelijk kind wordt geboren, een, die de mensheid redden zal, een heilbrenger en deze in het oog van de verteller toch uitzonderlijk belangrijke en heel bijzondere gebeurtenis voltrekt zich ergens achteraf, door bijna niemand opgemerkt. Het kind doet zijn intree niet met pracht en praal, maar in een stal bestemd, voor de os en de ezel. Het licht van de kerstnacht doet de herders op het veld ontwaken, zeker, maar geen ander merkt het op. De ster, die de wijzen voorgaat op hun lange moeizame weg naar Bethlehem, helpt alléén hen. Nagenoeg niemand heeft weet van wat hier gebeurt, op die omstandigheid valt in het verhaal het volle licht. Klaarblijkelijk gaat het niet in de eerste plaats om wat zich in deze ons aller wereld zichtbaar, hoorbaar en tastbaar voor iedereen afspeelt, maar om gebeurtenissen in de innerlijke wereld. Een geestelijke waarheid of juist een geestelijke werkelijkheid, die inderdaad voor de mens van uitzonderlijke betekenis is wordt uitgebeeld. In het duisterst van de tijden gebeurt dit, midden in de winternacht als alle licht en leven schijnt gedood, in het verborgene voltrekt zich dit geheim, niet in het openbaar. En die enkele getuigen dan? Zij verstoren dit beeld niet, het zijn immers geen toevallige toeschouwers.

De herders: in de toenmalige Joodse samenleving de verworpenen, de uitgestoten. Is zo ook de mens, die de voosheid van zijn ik-zeggen heeft doorzien, maar die het andere, het echte nog niet recht vinden kan, niet iemand die zich uit de vroeger hem zo vertrouwde wereld gestoten voelt, maar toch ook een, die voorvoelt zonder het bewust te weten, dat iets nieuws zich aankondigt. Deze herders zijn het, die gehoor geven aan de roepstem en gaan op om het kind te begroeten!

De wijzen: het Mattheüs evangelie vertelt iets van hen. Legendes zijn om de sobere tekst heen gesponnen. Zij laten ons zoekende mensen zien, die de slechts betrekkelijke waarde van wat het leven hun biedt hebben leren kennen en verlangen naar deugdelijker levenswaarden. Deze mensen hebben geluisterd naar oude overleveringen en voorspellingen, die zinspeelden op de mogelijkheid van inwijding in de geheimenissen van het innerlijk leven. En voorgelicht door de ster gaan zij op zoek naar het heil. Zullen zij getuige zijn van de geboorte? Zullen zij het geheimenis ontsluitend zien, dat hun leert Mens te zijn? Merkwaardige bijzonderheid nog, als zij, in Jeruzalem aangekomen, niet verder kunnen, is het Herodes, de verpersoonlijking van het boze, die hun de weg naar Bethlehem wijst. Is het niet juist zo met de mens? Moet niet het opgaan in het eigen ik telkens tot het uiterste gevoerd worden om het inzicht te vernieuwen en te doen groeien, dat onze ware bestemming elders ligt? Wijst het duistere in ons niet de weg naar het licht?

Zo zou ik door kunnen gaan. Ook de andere bijzonderheden van het verhaal onthullen, aspecten van dezelfde gebeurtenissen, maar

* *
*

Wij leven hier en nu, in Europa 1956. Elke dag bijna brengen radio en krant ons berichten uit een heilloze werkelijkheid; Hongarije, het nabije Oosten, Algiers, Cyprus: oorlog, bloedig onderdrukt verzet, een wanhopige worsteling om vrijheid, wonden, die geslagen worden, zo diep, dat zij jaren open zullen blijven, haat aangewakkerd, die straks om zal slaan in blijvende wrok, mogelijkheid van nieuwe explosies. Of dichterbij huis, woningnood zonder veel uitzicht op een spoedige leniging met alle ellende voor velen daaraan verbonden — onderschat die niet — een leven in angst en zorg om het onheil, dat vandaag of morgen ook over ons kan komen. En weer verder weg: chronische ondervoeding en hongersnood, epidemieën zonder voldoende hulp voor de slachtoffers.

Ik leen het oor aan de criticus, die mij dit voor de voeten gooide, toen ik stond te praten over het kerstverhaal. Ik wil het mij niet gemakkelijk maken. Ik ga nog iets verder, laat deze werkelijkheid tot mij komen, niet verbleekt tot algemene politieke, sociologische, economische en psychologische verschijnselen, de strijd der ideologieën, de oorlog, de problematiek der achtergebleven gebieden, enz. Ik realiseer mij, dat het in al deze dingen om mensen gaat, mannen en vrouwen, midden in hun leven, die verder willen, ouden van dagen, die naar rust verlangen, kinderen,

die van spel en vreugde leven moeten, mensen als u en ik. Als ik dit werkelijk tot mij door laat dringen, besluipt mij een pessimisme, dat niet in mijn aard ligt en ik vraag met mijn criticus: „Wat is het verband tussen de mooie woorden van zulk een kerstherdenking en de wrange, rauwe realiteit van deze wereld? Het pessimisme, dat niets dan duisternis ziet en het luchthartige optimisme, dat het duistere niet wenst te zien, het zijn beide akelige, wat vermomde vormen van zelfbescherming. Er is verband. *Aan veel van wat er in de wereld gebeurt kunnen wij zo voetstoots niets veranderen.* Maar, mens als wij zijn, één dingt ligt in onze macht. Wij kunnen onze houding bepalen tegenover de gebeurtenissen, hoe gevoelig die ons ook raken, wij kunnen overeind blijven, op de bres blijven staan in de strijd om de menselijkheid, die ook een strijd is tegen onszelf.

Want in ons is een bron van kracht, in ons diepste zelf zijn mogelijkheden, die zelfs als zij slechts gedeeltelijk verwerkelijkt worden onze psychische weerstand vergroten, ons vermogen te dienen op natuurlijke wijze doen groeien en zo ons doen en laten vruchtbaarder maken. Van deze mogelijkheden spreekt het oude verhaal.

Ziehier de kerstoverdenking niet van de, maar van een humanist.

Dr. D. H. PRINS

KALENDER

1957

PRIJS F 2.50

*De kalender 1957 is verschenen!
De uitvoering onderging
een radicale verandering:
het schild verdween, het blok
met zijn waardevolle citaten
- bijeengezocht door
H. G. CANNEGIETER -
is groter geworden en
heeft een aantrekkelijke
typografische verzorging gekregen.*

BESTELLINGEN TE RICHTEN AAN HET CENTRAAL BUREAU HUMANISTISCH VERBOND,
OUDEGRACHT 152 TE UTRECHT - TELEFOON K 30-10163 - GIROREKENING 30 49 60

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
23 DECEMBER 1956

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1,— p. kwart., losse numm. f 0,20, buitenland f 4,60 p.j.
Administratie en redactie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.